

УДК 316.64

Васютинський В. О.,

доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут соціальної та політичної
психології НАПН України
E-mail: vasiutynskii.vadym@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ЦІННІСНОГО ПОРОЗУМІННЯ УКРАЇНЦІВ СХОДУ І ЗАХОДУ В ОЦІНКАХ ПОДІЙ НА ДОНБАСІ

За результатами інтерв'ювання мешканців Маріуполя і Львова (по 50 осіб) із приводу воєнно-політичних подій на Донбасі виявлено відмінне і подібне в змісті їхніх оцінок. Поряд із відмінностями, які роз'єднують, є оцінки, що можуть становити основу еventуального ціннісного порозуміння: це відмінності об'єднawчі та подібності – суперечливі і несуперечливі.

Ключові слова: політико-ідеологічні незгоди, ціннісне порозуміння, ціннісний компроміс, толерантність, атрибуція провини.

According to the results of interviewing the residents of Mariupol and Lviv (50 people in each city) on military and political events in Donbas, the different and similar contents in their estimations were revealed. Along with the dividing differences, there were estimations which could be the basis of eventual mutual understanding on values. They were: uniting differences, contradictory and consistent similarities.

Key words: political and ideological disagreement, mutual understanding on values, compromise on values, tolerance, attribution of guilt.

Постановка проблеми. Воєнно-політичні події на сході України актуалізували дослідження психологічних стратегій адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту. Щонайважливішою складовою процесу такої адаптації є ціннісне порозуміння між носіями різних, часом протилежних політико-ідеологічних поглядів, які є джерелом істотних суспільних незгод. Ціннісне порозуміння членів спільноти визначено як процес взаємного виявляння, порівняння, усвідомлення, визнання цінностей, стан взаємного розуміння та

прийняття їх як істотного і невідмінного факту співіснування, корекцію ставлень до них під час значущої взаємодії їхніх носіїв у процесі колективної адаптації до умов життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Брак ціннісного порозуміння, зазначає Д. Кашен, часто лежить в основі таких дисфункційних симптомів спільної діяльності, як запеклі суперечки, нескінченні незгоди та неефективні зустрічі. Це не означає, що взаємне уточнення цінностей унеможливорює конфлікт. Проте таке з'ясування дає змогу зробити конфлікт прозорим, критерії та межі приймання рішень – зрозумілими, а дискусії – продуктивними [5]. Принциповим тут є питання про те, наскільки в основі значущих соціальних конфліктів лежать саме цінності, чи можливі такі конфлікти без ціннісного контексту. Схоже, що навряд, бо будь-який предмет, із приводу якого зав'язується масштабне громадське протистояння, неминуче має або набуває ціннісного змісту.

Т. Вілкінсон розглядає ціннісне порозуміння як надважливий засіб єднання культур у суспільстві. Він, зокрема, наполягає на тому, що порозуміння, наприклад, між представниками різних релігій (як і будь-яких інших ідеологій) можливе лише на нейтральній, тобто світській, а не релігійній, основі [7, с. 19–20]. Якщо застосувати цей принцип до порозуміння політико-ідеологічного, то можна гадати, що в такому процесі належить сильніше акцентувати не власне політичні чи ідеологічні складові, а ті, що видаються більш нейтральними, але є психологічно важливими. Тут насамперед на думку спадають цінності «загальнолюдські», що їхню вагу важко заперечити і на тлі яких інші цінності стають менш значущими або актуальними.

Описуючи процес вироблення стратегій впливу в американській філантропії, спрямованих на соціальні зміни, Г. Пірсон підкреслює значення типового для Канади ціннісного порозуміння, що виводить дискусії за межі політичної поляризації. Обговорення філантропічних стратегій, як правило, не зачіпає позицій учасників у політичному спектрі. Для того щоб говорити про стратегії, не потрібно сперечатися про цінності [6]. Очевидно, у політично стабільному суспільстві досягти цього набагато легше, ніж в умовах інтенсивної політичної поляризації, яка має місце в сучасній Україні.

Дж. Єрвуд і А. Страньєрі, досліджуючи засоби забезпечення дорадчої демократії, приділяють увагу досягненню консенсусу як згоди щодо того, що слід робити. Такий консенсус містить істотні суб'єктивні компоненти у вигляді цінностей, переконань та уподобань, на основі яких автори пропонують відповідну типологію. Нормативний компонент стосується до згоди щодо головних цінностей:

виділяють їхній перелік, але без установаження єдиної ієрархії, тобто насамперед має йтися про можливість їхнього співіснування. Епістемічний компонент орієнтує на причинно-наслідкові зв'язки між діями і цінностями; він передбачає широке бачення перспектив, взаємне визнання переконань та готовність їх обговорювати, відмову від намагань викоренити «хибні» погляди. Преференційний компонент ґрунтується на згоді щодо того, що слід робити, щодо діапазону прийнятних альтернатив, здійснення вибору між ними [8, с. 21–23]. Якщо взяти такий перелік за логічну та практичну послідовність досягання консенсусу, то початково належить подбати про якнайширше усвідомлення можливості й неодмінності існування різноманітних цінностей. Далі має йтися про взаємне визнання їх. На завершення має відбутися вибір цінностей у загальноприйнятних межах.

Дж. Адема підкреслює значення наукових знань для узгодженого розв'язання проблем. Для структурованих проблем роль науковця-експерта є найбільш ефективною, проблему може бути розв'язано шляхом використання належних знань. За наявності ціннісного консенсусу стає зрозуміло, яку саме проблему потрібно розв'язати, а в разі консенсусу щодо потрібних знань рішення знайти досить легко. У випадку помірно структурованої проблеми, коли немає ціннісного консенсусу, але є згода щодо знань, особливого значення набуває роль посередника, який допомагає усвідомити складність проблеми, визначити точки дотику та провести переговори з пошуку рішення. Основну увагу приділяють використанню фактичних знань та обговоренню того, як вони впливають на цінності. У разі погано структурованої проблеми існує згода щодо цінностей, але не щодо знань. Для таких проблем науковці в кінцевому підсумку відіграють роль адвоката. Коли ж ідеться про неструктуровану проблему, науку можна розглядати як засіб постановки проблеми [4].

Виробляючи алгоритм роботи психолога з етичними дилемами, В. Горбунова робить основний наголос на рефлексивних уміннях аналізувати ситуацію, приймати рішення з огляду на можливі наслідки. Визначення конфліктних цінностей, ідентифікація їхніх носіїв та пошук шляхів ціннісного компромісу вимагає розвинутої рефлексії, навичок аналізу та самоаналізу, глибоких професійних знань. Реалізації ціннісного компромісу на практиці може бути досягнуто, зокрема, за умов узгодження цінностей науки і цінностей замовника [1, с. 309–311]. Проблема вочевидь полягає в тому, як засоби досягання компромісу у вузькопрофесійному просторі застосувати до широкого соціального контексту.

Л. Тарасюк позначає місце ціннісної толерантності серед видів толерантності та інтолерантності за ієрархічним принципом сходження від першого до другого в контексті відповідної культури. Послідовність цих видів має такий вигляд: протекціоністська толерантність (наполегливе утвердження толерантності в суспільстві), ціннісна толерантність, прихована інтолерантність, вербальна інтолерантність, агресивна поведінкова інтолерантність. Ціннісну толерантність автор визначає як систему цінностей і зразків поведінки, пов'язану з неухильно твердим дотриманням принципів толерантності, неупередженим ставленням до представників інших соціально-демографічних груп і готовністю прийняти вислови й поведінкові акти, відмінні від власних [3].

Аналізуючи процеси націєбудівництва в сучасній Україні, І. Кононов пише, що основою різних поглядів на культурний розвиток і зовнішньополітичні орієнтації країни є два різні проекти – співгромадянства (на Донбасі) і етнонації (у Галичині). Для міжрегіонального суспільного договору в Україні потрібен певний ціннісний компроміс. На його думку, за роки незалежності такий компроміс між Донбасом і Галичиною почав стихійно складатися. Відбулася дифузія зазначених проектів націєбудівництва, і вони поширилися по всій території України. Політична комунікація між регіонами, рефлексія над міжрегіональними відносинами сформувала в більшості населення прагнення до досягнення компромісу з приводу бажаного майбутнього країни. Проте політична криза кінця 2013 – 2014 рр. зруйнувала суспільні договори між різними групами в Україні [2]. Водночас є очевидним, що відновлення цілісного загальноукраїнського суспільного буття є неможливим без повернення до пошуків ціннісного компромісу.

Мета статті полягає у висвітленні та узагальненні результатів емпіричного дослідження психологічної структури уявлень мешканців Сходу і Заходу України про зміст і перспективи ціннісного порозуміння як доконечної умови досягнення загальносуспільної злагоди.

Виклад основного матеріалу. Дослідження складалося з двох частин. У серпні 2016 р. було опитано 50 мешканців м. Маріуполя Донецької обл. У статевої структури вибіркової сукупності мав місце перекіс у бік перевищення частки жінок (62%) порівняно із загальною структурою населення великих міст України. За віком респонденти розподілилися таким чином: від 18 до 29 років – 22%, від 30 до 49 – 34, 50 років і старші – 44%. У вересні аналогічне опитування проведено у Львові, де відтворено статеві-вікову структуру маріупольської вибірки.

Як основний метод було застосовано напівстандартизоване інтерв'ю. Респондентам, зокрема, ставили три запитання. У першому їм

пропонували сформулювати радіозвернення до мешканців окупованої частини Донбасу. У другому – таке саме звернення до мешканців Західної України. Третє запитання полягало у визначенні того, хто в кого і за що, на думку респондентів, мав би просити пробачення після закінчення війни на Донбасі.

Насамперед належить звернути увагу, що відповіді маріупольців були більш розлогими і тривалішими (в 1,3 раза) в часі. Це можна пояснити двома причинами. По-перше, самі воєнні події безпосередніше до них стосуються та викликають сильнішу емоційну реакцію, а відтак і бажання висловитися з їхнього приводу. По-друге, львів'яни назагал мають більш визначену політичну позицію, а тому формулюють свої судження дещо категоричніше, а через це й лаконічніше.

Отримані відповіді проаналізовано за допомогою контент-аналізу. У зверненнях до мешканців Донбасу та Західної України виділено по 20 змістових одиниць, у питанні про пробачення – 16. Відтак ці одиниці піддано процедурі кластерного аналізу.

Щодо мешканців Донбасу найчастішими виявилися заклики схаменутися, припинити війну (загалом 20 одиниць, у т. ч. 14 від маріупольців та 6 від львів'ян, відмінності за критерієм Фішера $p \leq 0,05$). Далі йдуть побажання триматися (17 – 10 і 7), вислови співчуття (17 – 11 і 6), заклики бути українськими патріотами (13 – 3 і 10, $p \leq 0,05$), звинувачення «самі винні» (12 – 4 і 8), констатація «вас обманули» (12 – 7 і 5), небажання будь-що говорити (11 – 5 і 6), твердження «немає сенсу з ними говорити» (11 – 7 і 4), заклики не втрачати надії на краще (10 – 6 і 4), заклики діяти (9 – 3 і 6), констатація їхнього права на власний вибір (8 – 4 і 4), твердження «від них нічого не залежить» (7 – 5 і 2), заклики шукати вихід (7 – 0 і 7, $p \leq 0,01$), побажання миру (6 – 4 і 2), заклики «живіть як хочете» (5 – 4 і 1), твердження «вони такі самі, як ми» (5 – 4 і 1), думка «вони вже передумали» (4 – 3 і 1), побажання щастя й здоров'я (4 – 3 і 1), схвалення їхніх дій (3 – 2 і 1), заклики сподіватися на Бога (2 – 1 і 1). Відмінності між маріупольцями і львів'янами виявилися значущими за трьома ознаками з 20.

За результатами кластерного аналізу за методом Варда виділилися вісім кластерів.

Перший кластер зібрав 11 ознак із 20. Його досить різноманітний зміст можна інтерпретувати як «самовизначення щодо подій на Донбасі». У маріупольців переважає емоційно-розгублено-констатувальна позиція: «живіть як хочете», «нічого не залежить», «такі самі, як ми». Львів'яни натомість активніше закликають діяти, шукати вихід.

Другий кластер – відмова від звернення, що, може означати як брак чіткої позиції, так і надто високе емоційне заангажування, через

що важко даються конкретні формулювання. Позичії маріупольців і львів'ян виявилися кількісно близькими.

Третій кластер склали звинувачення на адресу мешканців Донбасу у вигляді висловів «самі винні», «що хотіли, те й отримали». Тут дещо активнішими були львів'яни. Так само оцінки львів'ян переважили в змісті четвертого кластеру із закликами бути українськими патріотами.

У решті кластерів активнішими були маріупольці. Вислови, які фіксують марність розмов з обманутими мешканцями окупованих територій, склали п'ятий кластер. Вислови співчуття становили зміст шостого кластеру. Заклики схаменутися ввійшли до сьомого кластеру. Восьмий кластер об'єднав заклики триматися та вірити в краще.

У зверненнях до мешканців Західної України найпомітнішими виявилися заклики дбати про Україну (18 – 5 і 13, $p \leq 0,05$). Наступні пункти склали заклики бути толерантними (14 – 6 і 8), шукати порозуміння (12 – 9 і 3, $p \leq 0,05$), вислови поваги (12 – 9 і 3, $p \leq 0,05$), заклики триматися (10 – 5 і 5), твердження «ми один народ» (10 – 8 і 2, $p \leq 0,05$), заклики молитися, не грішити (9 – 3 і 6), констатація, що на Західній Україні все гаразд (8 – 4 і 4), заклики не думати, що на сході всі сепаратисти (8 – 7 і 1, $p \leq 0,01$), побажання щастя й здоров'я (7 – 4 і 3), заклики допомагати мешканцям Східної України (7 – 1 і 6, $p \leq 0,05$), заклики не нав'язувати своїх цінностей (7 – 4 і 3), вислови вдячності (6 – 4 і 2), побажання миру (6 – 5 і 1, $p \leq 0,05$), співчуття за воїнів, які гинуть на Донбасі (6 – 5 і 1, $p \leq 0,05$), констатація «ми різні» (6 – 6 і 0, $p \leq 0,01$), вимога «не лізти на Донбас» (6 – 5 і 1, $p \leq 0,05$), твердження «вони такі самі, як ми» (5 – 5 і 0, $p \leq 0,05$), небажання будь-що говорити (4 – 1 і 3), пропозиція відмовитися від Донбасу як непотрібного тягара (2 – 2 і 0). У зверненнях до мешканців Західної України відмінності між респондентами з обох міст спостережено частіше: за 11 смисловими одиницями з 20.

Відповіді респондентів узагальнено в семи кластерах.

У першому кластері можна вбачати позитивні оцінки ролі Західної України у зв'язку з подіями на Донбасі, що їх дали переважно маріупольці. Другий кластер – це поради або вимоги не втручатися в справи на Донбасі, також частіше висловлювані мешканцями Маріуполя. У третьому кластері найвагомим виявилось побажання маріупольців львів'янам не вважати, що на сході всі є сепаратистами. У четвертому кластері подібними між собою були добрі побажання маріупольців і львів'ян мешканцям Західної України. П'ятий кластер об'єднав загальну позитивну оцінку Західної України, що частіше звучала у висловах маріупольців. Шостий кластер відобразив побажання респондентів з обох міст досягти порозуміння на основі толерантності. У

сьому кластері зосередилися заклики переважно львів'ян до своїх земляків дбати про Україну.

Із приводу прохання про пробачення найчастіше згадували про українську владу – Президента, уряд, Верховну Раду, депутатів, які мають просити в народу, людей, матерів загиблих воїнів пробачення за війну (27 – 14 і 13). На другому місці Росія – російська влада, Путін, усі росіяни, які мають просити пробачення в українців за воєнну агресію (25 – 11 і 14). Наступні місця зайняли пропозиції Донбасу та його мешканцям просити пробачення в України й українців (17 – 8 і 9), обом сторонам конфлікту просити пробачення взаємно (16 – 10 і 6), думка, що ніхто не повинен просити пробачення, що це марне (15 – 7 і 8), українській владі в народу – за те, що допустила таку ситуацію (11 – 5 і 6), ми всі – у матерів, чиї сини загинули (11 – 5 і 6), ми всі – одні в одних (11 – 6 і 5), Україна, українська влада – у мешканців Донбасу (9 – 6 і 3), ті, хто призвів до війни – без зазначення конкретних винуватців (9 – 5 і 4), попередня українська влада – за всі роки незалежності або Янукович і його команда (7 – 4 і 3), відповідь «не знаю» (6 – 2 і 4), українська влада в народу – за злидні (6 – 6 і 0, $p \leq 0,01$), ми всі – у Бога (5 – 0 і 5, $p \leq 0,05$), твердження, що ніхто ні в кого не проситиме пробачення (4 – 2 і 2), США, Європа – за їхнє втручання в конфлікт (4 – 1 і 3). Значущі відмінності між маріупольцями і львів'янами мали місце у двох випадках із 16.

Зміст наведених відповідей об'єднався в семи кластерах.

Перший кластер відображає розмиті уявлення про винуватців у контексті війни, які мають просити пробачення. Тут протистоять позиції маріупольців, які звинувачують українську владу в матеріальних нестатках, і львів'ян, які закликають просити прощення в Бога.

У другому кластері йдеться про внутрішньоукраїнські провини – української влади – за те, що не впоралася із ситуацією, і всіх нас – перед матерями загиблих. Оцінки респондентів з обох міст у межах цього кластеру (як і всіх наступних) виявилися приблизно однаковими.

Скептичну щодо доцільності вибачень позицію втілює третій кластер: маріупольці і львів'яни подібно вважають, що прохання про пробачення є непотрібними. Взаємні пробачення та пробачення одні одних склали зміст четвертого кластеру. П'ятий кластер – це вибачення Донбасу перед Україною. Шостий кластер об'єднав вислови про вину української влади за розв'язану війну. У сьому кластері вину за війну покладають на Росію.

Для чіткішої класифікації отриманих висловів із метою вияву психологічної структури уявлень респондентів у просторі взаємних оцінок було також застосовано факторний аналіз даних. Один його варі-

ант здійснено за 16 ознаками, де зафіксовано значущі відмінності між респондентами з Маріуполя і Львова. Виділилися п'ять факторів із загальною дисперсією 50%.

До першого фактору (вклад у дисперсію 15%) насамперед увійшли позитивні вислови маріупольців на адресу львів'ян, зокрема побажання їм миру (0,8). Другий фактор (9,9%) склали проукраїнські вислови респондентів, у т. ч. заклики дбати про Україну (-0,735), до яких частіше вдавалися львів'яни. Третій фактор (8,8%) містить вияви співчуття (-0,833), що частіше траплялися у відповідях маріупольців, а також і їхню вимогу «не лізти на Донбас» (-0,73). Четвертий фактор (8,5%) можна інтерпретувати як заклики до єдності: «ми – один народ» – так частіше висловлювалися респонденти з Маріуполя. Вони ж були активніші й у межах шостого фактору (7,8%), де йшлося, зокрема, про потребу досягти порозуміння (-0,834).

Таким чином, у просторі ознак, за якими спостережено істотні відмінності між обома регіональними групами, переважають звернення до мешканців Західної України, а активнішими в їхніх формулюваннях виявилися маріупольці.

За змістом зафіксовані відмінності не так роз'єднують, як об'єднують представників обох регіонів. Так, маріупольці бажають миру Західній Україні, висловлюються за єднання та порозуміння попри відмінності. Львів'яни активніше закликають діяти на благо України. Натомість роз'єднawчі тенденції відображено у звинувачувальній позиції частини маріупольських респондентів щодо втручання західних українців у справи Донбасу, поєднаній із переживаннями через війну і смерті.

Другий варіант факторного аналізу було зроблено на основі найбільш частотних ознак (названих понад 10 разів), за якими немає значущих відмінностей між респондентами з обох міст. Їх виявилось 16.

Виділилися п'ять факторів із загальною дисперсією 50,7%. В усіх цих факторах позиції маріупольців і львів'ян принципово не відрізнялися.

Перший фактор (вклад у дисперсію 13,4%) показує співчуття й підтримку Донбасу, найвиразніше втілену в побажанні триматися (0,922).

Другий фактор (11,4%) розкриває позицію щодо звинувачень на адресу Донбасу: на одному полюсі є думка про непотрібність будь-кому просити пробачення в будь-кого (0,682), а на другому їй протистоїть вимога до мешканців Донбасу просити пробачення в Україні та всіх українців (-0,583). Проблема вибачень домінує й у змісті третього фактору (9,2%): протилежними виявилися пропозиція всім просити пробачення одні в одних (-0,67) і вимога до української влади просити пробачення за розв'язану війну (0,51).

У четвертому факторі втілилися антисепаратистські постави респондентів: домінують звинувачення «самі винні», «що хотіли, те й отримали» на адресу донбасівських сепаратистів (-0,823). У п'ятому факторі йдеться про вплив російської пропаганди, якою обмануто мешканців Донбасу (-0,731).

Описані подібності мають двоїстий характер. З одного боку, це ті, що є близькими в оцінках респондентів з обох міст: співчуття Донбасові, заперечення сепаратизму, критичне ставлення до російської пропаганди. Із другого боку, подібними є суперечливі атрибуції провини, зроблені маріупольцями і львів'янами в межах кожної з цих двох груп. В обох простежуються дві аналогічні опозиції: звинувачувати або Донбас, або нікого; звинувачувати або українську владу, або всіх громадян України.

Висновки. Відмінності, що їх виявлено між оцінками респондентів із Маріуполя і Львова, мають як роз'єднавчий, так і об'єднавчий зміст. Істотно роз'єднавчою фактично є лише одна позиція, більшою мірою поширена серед маріупольців: вимога до західних українців не втручатися в справи на Донбасі. Помірно роз'єднують респондентів із двох міст дезорієнтовано-розгублені та емоційно більш напружені постави частини маріупольців, їхнє зосередження на матеріальних негараздах, з одного боку, і наполягання львів'ян на плеканні українського патріотизму, сподівання на Божу допомогу, заклики до донбасівців діяти, а не вичікувати – із другого.

Відмінності, які об'єднують, це насамперед взаємні позитивні оцінки й побажання. Маріупольці бажають миру й добростану Західній Україні, активніше за львів'ян висловлюються за єднання та порозуміння попри наявні відмінності, закликають мешканців окупованих територій схаменутися і припинити війну. Львів'яни енергійніше закликають діяти на благо України.

Виявлені подібності також можна поділити на дві групи. По-перше, йдеться про близькі або однакові постави респондентів з обох міст: співчутливе ставлення до мешканців Донбасу, заперечення сепаратизму, осуд російської воєнної агресії, критичне ставлення до російської пропаганди та її ментальних наслідків.

По-друге, є дві проблеми, що постають як однаково суперечливі в оцінках і маріупольців, і львів'ян. Вони стосуються до атрибуції провини за війну. В одному випадку звинуваченням на адресу мешканців Донбасу протистоїть імпунітивна позиція «ніхто конкретно не винен». У другому – має місце звинувачення української влади на протиположному інтрапунітивному звинуваченню «нас усіх».

Перспективи подальших досліджень полягають у виробленні соціально-психологічних засад ціннісного порозуміння між громадянами України, особливо мешканцями її східних і західних регіонів, в умовах воєнного конфлікту. Може йтися про поєднання і розрізнення гуманістичного і політичного контексту подій, цінностей минулого і майбутнього, етнічних і політичних чинників загальнонаціонального єднання, зовнішньо- і внутрішньополітичних впливів, економічних і політичних проблем, обов'язків і провин державної влади.

Список використаних джерел

1. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд: монографія / Вікторія Горбунова // Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 380 с.
2. Кононов І. Ф. Регіональні авто- та гетеростереотипи Донбасу і Галичини: їх значення в проєктах націєбудівництва в Україні / Кононов Ілля Федорович // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. праць. – Харків, 2014. – Вип. 20. – С. 133–142.
3. Тарасюк Л. С. Проблема культури толерантності в сучасному суспільстві / Л. С. Тарасюк // Гуманітарний часопис. – 2013. – № 1. – С. 39–44.
4. Adema J. Boundary work in the Murray-Darling Basin, Australia: A case study on the role of science in policy development / J. W. Adema: Master Thesis. Open Universiteit, Nederland, 2015. – 77 p.
5. Kashen D. How to Define Your Company's Values / Dave Kashen. – 2011. – URL:<http://awesomeculture.com/2011/06/06/how-to-define-your-companys-values/>
6. Pearson H. Northern Philanthropy: The Effectiveness of Community / Hilary Pearson. – 2014. – URL : <http://effectivephilanthropy.org/northern-philanthropy-the-effectiveness-of-community/>
7. Wilkinson T. Capitalism and Human Values / Tony Wilkinson. – Andrews UK Limited, 2015. – 220 p.
8. Yearwood J. Technologies for Supporting Reasoning Communities and Collaborative Decision Making: Cooperative Approaches / John Yearwood and Andrew Stranieri // Hershey: Information Science Reference, 2011. – 474 p.

Reference transliterated

1. Horbunova V. V. Psykholohiia komandotvorennia: Tsinnisno-roliovyi pidkhhid do formuvannia ta rozvytku komand: monohrafiia / Viktoriia Horbunova // Zhytomyr: Zhytomyr I. Franko State University Publisher, 2014. – 380 p.
2. Kononov I. F. Rehionalni avto- ta heterostereotypy Donbasu i Halychyny: yikh znachennia v proektakh natsiiebudyvnytstva v Ukraini / Kononov Illia Fedorovych // Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiolohichnoho analizu suchasnoho suspilstva: Zb. nauk. prats. – Vyp. 20. – Kharkiv, 2014. – P. 133–142.
3. Tarasiuk L. S. Проблема культури толерантності в сучасному суспільстві / L. S. Tarasiuk // Humanitarnyi chasopys. – 2013. – № 1. – P. 39–44.

4. Adema J. Boundary work in the Murray-Darling Basin, Australia: A case study on the role of science in policy development / J. W. Adema: Master Thesis. Open Universiteit, Nederland, 2015. – 77 p.

5. Kashen D. How to Define Your Company's Values / Dave Kashen. – 2011. – URL: <http://awesomeculture.com/2011/06/06/how-to-define-your-companys-values/>

6. Pearson H. Northern Philanthropy: The Effectiveness of Community / Hilary Pearson. – 2014. – URL : <http://effectivephilanthropy.org/northern-philanthropy-the-effectiveness-of-community/>

7. Wilkinson T. Capitalism and Human Values / Tony Wilkinson. – Andrews UK Limited, 2015. – 220 p.

8. Yearwood J. Technologies for Supporting Reasoning Communities and Collaborative Decision Making: Cooperative Approaches / John Yearwood and Andrew Stranieri // Hershey: Information Science Reference, 2011. – 474 p.

Abstract

Vasiutynskiy V. O.,
Doctor of Psychological Sciences,
Professor

PERSPECTIVES OF EASTERN AND WESTERN UKRAINIANS' MUTUAL UNDERSTANDING ON VALUES IN THEIR ESTIMATING EVENTS IN DONBAS

The article highlights an empirical research of Eastern and Western Ukraine residents' structure of perceptions about mutual understanding on values as a prerequisite of all-society accordance. 50 respondents in both Mariupol and Lviv were asked to formulate radio appeals to inhabitants of Western Ukraine and the occupied part of Donbas. The third question was to determine who to whom and for what should apologize after the war in Donbas.

The differences between two cities respondents' estimations had both disunited and unifying contents. Essentially disunited position was more common among Mariupol residents: requirement for Western Ukrainians not to interfere in Donbas affairs. The respondents were moderately differed with Mariupol residents' confused attitudes and focus on material hardships, on the one hand, and Lviv residents' insistence on fostering Ukrainian patriotism, hope for God's help, and calls for Donbas inhabitants to act, not wait, on the other hand.

The unifying differences appeared in mutual positive assessments and suggestions. Mariupol respondents suggested peace and well-being to Western Ukraine, more actively supported the unity and understanding

despite the existing differences, appealed residents of the occupied territories to recollect themselves and stop the war. Lviv citizens vigorously urged to act for the benefit of Ukraine.

The identified similarities were about the similar positions of both cities respondents: sympathetic attitudes to Donbas residents, denial of separatism, a damnation of Russia's military aggression, and criticism of Russian propaganda. There also were two issues which were equally controversial in assessments of both cities respondents. In one case, charges to residents of Donbas were opposed with impunitive position "nobody is specifically guilty". In second one, the accusation of the Ukrainian authorities was opposed with intrapunitive charging "all of us".
